

УДК 340.116

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-232-234

Лаврів Віталій Павлович,
аспірант юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
lavrivvp@gmail.com
ORCID ID: 0009-0002-5682-8344

ПРАВОСВІДОМІСТЬ АДВОКАТА В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

У статті досліджується правосвідомість адвоката в період воєнного стану, підкреслюючи значення професійної етики та моральних цінностей у діяльності адвокатів під час збройних конфліктів. Проаналізовано специфічні виклики, з якими стикаються адвокати в умовах воєнного стану, включаючи загрози фізичної безпеки, обмеження доступу до клієнтів та правової інформації. Особлива увага приділена ролі адвокатів у захисті прав людини та підтримці верховенства права в надзвичайних умовах. Висвітлено правові та етичні принципи, що регулюють поведінку адвокатів під час воєнного стану, а також важливість підтримки високого рівня правосвідомості для забезпечення справедливого правосуддя. На основі проведених досліджень сформульовано рекомендації щодо зміцнення правосвідомості адвокатів, підвищення їхньої стійкості та ефективності в умовах воєнного стану. Застосовувався порівняльний аналіз для виявлення змін у правосвідомості адвокатів до та під час воєнного стану. виявлено, що під час воєнного стану адвокати стають більш свідомими своїх соціальних обов'язків, етичних зобов'язань та необхідності захисту прав людини навіть в умовах обмежених ресурсів та підвищеного ризику. становлено, що воєнний стан значно впливає на роботу адвокатів, змушуючи їх адаптувати свої методи роботи та підходи до захисту клієнтів. Наприклад, обмеження пересування, ризик фізичної загрози та вплив воєнної пропаганди створюють додаткові виклики. Аналіз показав, що під час воєнного стану адвокати часто стикаються з етичними дилемами, такими як вибір між професійними обов'язками та особистою безпекою. Важливим аспектом є дотримання принципів конфіденційності та неупередженості в умовах підвищеної напруги.

Ключові слова: правосвідомість адвоката, воєнний стан, професійна етика, права людини, верховенство права.

Lavriv V. LEGAL CONSCIOUSNESS OF LAWYERS IN A STATE OF MILITARY LAW

The article explores the legal consciousness of lawyers during a state of war, emphasizing the importance of professional ethics and moral values in their activities amidst armed conflicts. Specific challenges faced by lawyers in wartime conditions are analyzed, including threats to physical safety, limitations on access to clients and legal information. Special attention is given to the role of lawyers in defending human rights and upholding the rule of law in extraordinary circumstances. Legal and ethical principles governing lawyers' behavior during wartime, as well as the importance of maintaining a high level of legal awareness to ensure fair justice, are highlighted. Based on the conducted research, recommendations are formulated to strengthen lawyers' legal consciousness, enhance their resilience, and improve effectiveness in times of war. A comparative analysis was applied to identify changes in the legal consciousness of lawyers before and during the state of war. It was found that during the state of war, lawyers become more aware of their social responsibilities, ethical obligations, and the need to protect human rights even in conditions of limited resources and increased risk. It has been established that the state of war significantly impacts the work of lawyers, forcing them to adapt their working methods and approaches to client protection. For instance, restrictions on movement, the risk of physical threat, and the influence of wartime propaganda create additional challenges. The analysis showed that during the state of war, lawyers often face ethical dilemmas, such as choosing between professional duties and personal safety. An important aspect is the adherence to the principles of confidentiality and impartiality in conditions of heightened tension.

Key words: legal consciousness of lawyers, state of war, professional ethics, human rights, rule of law.

Постановка проблеми. Правосвідомість адвоката є ключовим елементом, який визначає ефективність його професійної діяльності та забезпечення верховенства права. В умовах воєнного стану, коли суспільство стикається з численними викликами та загрозами, роль адвоката набуває особливого значення. Воєнний стан вимагає від адвокатів не лише високого рівня професіоналізму, а й глибокого усвідомлення своєї місії щодо захисту прав і свобод громадян, що стає особливо актуальним у контексті правових колізій та обмежень, викликаних надзвичайними обставинами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У теперішній час науково-теоретичною основою дослідження стали праці таких відомих науковців: Габані І.І., Загуменна Ю.Ф., Коваль О.А., Луцький А.І., Муж В.В., Шкребець Є.Ф., Наджафі Е.М. та інші.

Відзначаючи суттєвий вклад згаданих науковців, підкреслимо, що, незважаючи на наявність наукових праць, Останні дослідження та публікації на тему правосвідомості адвоката в період воєнного стану мають суттєвий вплив на професійну діяльність адвокатів у кризових умовах та залишаються відкритими для дослідження.

Метою статті є дослідження та аналіз правосвідомості адвокатів у період воєнного стану, зокрема вивчення змін, що відбуваються у їхній професійній етиці, моральних принципах та практичній діяльності в умовах надзвичайних обставин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно чинного законодавства України адвокат – це фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставі та в порядку, що передбачені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»

Адвокатська діяльність нормативно регулюється Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правилами адвокатської етики, іншими законодавчими актами, серед яких Положення та акти Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України.

Для отримання можливості здійснювати адвокатську практику, особа повинна мати повну вищу юридичну освіту, володіти державною мовою на відповідному рівні, визначеному Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» мати стаж роботи в галузі права не менше двох років, скласти кваліфікаційний іспит, пройти стажування, скласти присягу адвоката України та отримати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Разом з тим, отримуючи свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю адвокат фактично стає на відповідне становище у суспільстві, яке вимагає від нього високого рівня поведінки і правосвідомості, та високих морально-ділових якостей.

Правосвідомість, це форма свідомості, що містить в собі сукупність поглядів, почуттів, емоцій, ідей, а також уявлень і настанов, які характеризують відношення особи, суспільної групи і суспільства в цілому до чинного чи бажаного права, а також до всього, що охоплюється правовим регулюванням.

Іншим визначенням правосвідомості є сукупність поглядів, ідей, які відображають ставлення окремих людей, соціальних груп до права, законності, правосуддя, їхнє уявлення про те, що є правомірним чи неправомірним [1, с. 220].

На думку науковців, зокрема Калюжного Ростислава [2] діяльність юриста-адвоката має свої специфічні особливості, що, в свою чергу, зумовлює наявність високих вимог до його ділових та моральних якостей. Знання соціальних норм, стійкість до правового нігілізму та антиморальності, виховання, виключаючи мотиви особистої неупередженості, суб'єктивізму, зловживання владою чи службовим становищем, морально стійка людина – це головні якості характеру юристів. Крім цього адвокат повинен бути наділений ще й інтелектуальними (розвинене логічне мислення, хороша пам'ять), характерологічними (відданість справі, честь, совість, відповідальність, принциповість, наполегливість) та комунікативними (вміння спілкування, врівноваженість) якостями, а також не забувати про значення самооцінки (самокритичність, почуття гідності) у розвитку потенціалу висококваліфікованого фахівця.

Луцький А.Ю. вважає, що професійна правосвідомість правників є теоретико-практичною, оскільки фаховим призначенням юриста слід вважати втілення теоретичних (наукових) знань у практику [3].

Погоджуючись із думкою науковців, вважаємо, що головними засобами створення правосвідомості адвоката є серед іншого правове виховання і правова освіта, оскільки завдяки ним юрист стає фахівцем та отримує здатність реалізовувати свої знання на практиці і приймати участь у формуванні правової політики суспільства в цілому. Водночас наведені засоби не охоплюють всього комплексу формування індивідуальної правосвідомості адвоката, оскільки значну роль відіграє також ряд інших об'єктивних чинників, серед яких стан розвитку правової системи, економічні, правові погляди суспільства в цілому.

На нашу думку, у період військового стану в Україні загальнополітичний стан, який формується правовим нігілізмом, що підтримується деякими виконавчими органами з однієї сторони і систематичним порушенням прав громадян зі сторони територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, як структурного підрозділу Міністерства оборони України та національної поліції, як структурного підрозділу Міністерства внутрішніх справ та виконанням громадянами обов'язку щодо захисту Вітчизни з іншої сторони, і необхідність дотримання законодавства в такому середовищі, при здійсненні адвокатської діяльності, ставить перед адвокатами суттєві виклики в тому числі і щодо формування їх правосвідомості.

Так, регулярно засоби масової інформації подають чергові новини про викриття топ-корупціонерів та їхні зловживання на великі суми коштів і відсутність реального покарання для таких осіб, та з іншої сторони, суди надають реальні строки покарання для осіб, які, наприклад, вчасно не змогли оформити відстрочку від мобілізації за наявності для цього законних підстав, або військовослужбовцям, які через лікування не змогли вчасно прибути до військової частини, складність та завуальованість реалізації судової реформи, прийняття законів та підзаконних актів, які неможливо реалізувати на практиці, все це формує правову свідомість адвоката в негативному руслі.

Правосвідомість безпосередньо формується в самій людині та фактично із самою людиною [4].

Представляючи інтереси сторони у суді, адвокат має виконувати вимоги процесуального законодавства, законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність, про судоустрій і статус суддів, а також вимог Правил адвокатської етики, оскільки дані норми права побудовані на основі традицій та досвіду української адвокатури в сфері застосування норм поведінки адвоката, а також загальнонавчаних норм і правил, прийнятих у міжнародній адвокатській спільноті.

Правила адвокатської етики визначають певні орієнтири при виконанні професійних прав та обов'язків адвокатури і принципів її діяльності, а також визначають єдині критерії оцінки етичних аспектів поведінки адвоката та формують відповідну правосвідомість у адвоката.

Проте прийняття цілої низки норм, що регулюють адвокатську діяльність та створюють певні рамки поведінки, як позитивно, так і негативно формують правосвідомість адвоката.

Так, наприклад, чимало правозахисників–блогерів ведуть свої канали розміщені в системах YOUTUBE, ТІК-ТОК в такому правовому руслі, чого собі не може дозволити, з огляду на законодавство, професійний юрист-адвокат, водночас правозахисник, який не є адвокатом, несе меншу юридичну відповідальність в порівнянні із професійним адвокатом, проте і прав для реального захисту інтересів громадян у такого правозахисника значно менше.

Висновки. При здійсненні своїх професіональних обов'язків адвокат повинен дотримуватись принципу законності, водночас має бути наполегливим і принциповим у відстоюванні прав та інтересів клієнта в суді, не повинен залишати без уваги порушення закону, нетактовне і зневажливе ставлення суду та інших учасників процесу до свого клієнта, його самого, або адвокатури в цілому і повинен реагувати на відповідні дії у формах, передбачених чинним законодавством та/або актами РАУ, НААУ.

Адвокат має поважати процесуальні права адвоката, який представляє іншу сторону, і не вдаватись до дій, що грубо порушують правила адвокатської поведінки, він повинен бути тактовним при здійсненні своєї професійної діяльності.

При формуванні нових тенденцій української правової політики неодмінно слід врахувати, що формування правосвідомості адвокатів здійснюється під впливом соціального середовища, яке безпосередньо пов'язане з правом, його формуванням та реалізацією з однієї сторони та суспільства в цілому і його напрямків розвитку з іншої.

Безсумнівним покращенням правової свідомості адвоката буде прийняття законодавства, яке покращить становище адвокатури та сприятиме розширенню прав адвокатів, як в процесуальному напрямку так і в суспільному середовищі взагалі. Систематичне підвищення кваліфікації адвоката також сприятиме формуванню позитивної правової свідомості адвоката.

Отже, вищевикладене приводить до висновку, що вдосконалення законодавства є необхідною умовою правової реформи, в тому числі і в сенсі формування позитивної правової свідомості адвокатів та правозахисників та суспільства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Юридичні терміни: тлумачний словник / В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т.П. Базова та ін.; за ред. В. Г. Гончаренка. 2-ге вид., стереотипне. Київ: Либідь, 2004. 320 с.
2. Калюжний Р. Формування правосвідомості юристів в сучасних умовах освітніх змін. URL: <http://surl.li/thdvwy>
3. Луцький А. І. Правосвідомість юриста як суб'єктивне відображення чинної правової ідеології. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 50-60.
4. Муж В. В. Правосвідомість: теоретичні аспекти поняття. URL: <http://ena.lp.edu.ua>

REFERENCES:

1. *Yurydychni terminy: tлумachnyi slovnyk [Legal Terms: Explanatory Dictionary]* (2004) / V. H. Honcharenko, P. P. Andrushko, T. P. Bazova ta in.; za red. V. H. Honcharenka. 2-he vyd., stereotypne. Kyiv: Lybid [in Ukrainian]
2. Kaliuzhnyi, R. *Formuvannia pravovidomosti yurystiv v suchasnykh umovakh osvitykh zmin [Formation of Legal Awareness among Lawyers in Modern Educational Changes]*. Retrieved from <http://surl.li/thdvwy> [in Ukrainian]
3. Luts'kyi, A. I. (2014). Pravovidomist yurysta yak subiektyvne vidobrazhennia chynnoi pravovoi ideolohii [Legal Awareness of a Lawyer as Subjective Reflection of Current Legal Ideology]. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav - Legal journal of the National Academy of Internal Affairs*, 2, 50-60 [in Ukrainian]
4. Muzh, V. V. *Pravovidomist: teoretychni aspekty poniattia [Legal Consciousness: Theoretical Aspects of the Concept]*. Retrieved from <http://ena.lp.edu.ua> [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 9.05.2024